

SHARP FOCUS SERIES

DARASA LA NANE - MWAKA 2023

KISWAHILI SEHEMU YA KWANZA: LUGHA

Muda: Saa 1 Dakika 40

SOMAKWAMAKINIMAAGIZOYAFUATAYO

1. Umepewa kijitabu hiki cha maswali na karatasi ya kujibu. Kijitabu hiki kina maswali 50.
2. Ikiwa utataka kuandika chochote ambacho si jibu andika katika kijitabu hiki.
3. Ukisha chagua jibu lioneshe katika KARATASI YA MA JIBU na wala sio katika kijitabu cha maswali.

JINSI YA KUTUMIA KARATASI YA MAJIBU

4. Tumia penseli ya kawaida.
5. Hakikisha ya kwamba yafuatayo yameandikwa katika karatasi ya majibu
NAMBARI YAKO YAMTIHANI
JINA LAKO
JINA LA SHULE YAKO
6. Kwa kuchora kistari katika visanduku wenye nambari zinazokuhusu, onyesha namba yako kamili ya mtihani (yaani nambari ya shule Ni zile namba tatu za mtahiniwa) katika sehemu iliyotengwa mwanzo wa karatasi ya majibu.
7. Usitie alama zozote hili ya visanduku.
8. Iweke safi karatasi yako ya majibu
9. Kwa kifaa kifaa 50 umepewa majibu manne. Majibu hayo yameonyeshwa kwa herufi A, B, C, D. Ni jibu **MOJA** tu kati ya hayo manne ambayo ni sahihi. Chagua jibu hilo
10. Kwenye karatasi ya majibu, jibu sahihi lioneshwe kwa kuchora kistari katika kisanduku chenye herufi uliyochagua kuwa ndilo jibu.

Mfano:

Katika kijitabu cha maswali:

19. Kikembe cha nguruwe kinaitwa
- A. Jana
 - B. kivinimbi
 - C. saraka
 - D. kinguruwe

Jibu sahihi ni **B**.

19. [A] [B] [C] [D] 20. [A] [B] [C] [D] 21. [A] [B] [C] [D] 22. [A] [B] [C] [D]

- Katika visanduku vinavyoonyesha majibu ya swali namba 19, kisanduku chenye herufi **B** ndicho kilichochorwa kistari.
11. Chora kistari chako vizuri. Kistari chako cheusi na kisijitokeze nje ya kisanduku.
 12. Kwa kila swali, chora kistari katika kisanduku kimoja tu kati ya visanduku vinne ulivyopewa.

Kitabu hiki cha maswali kina kurasa 6 zilizopigwa chapa.

Soma vifungu vifuatavyo. Vina nafasi 1 - 15. Kwa kila nafai umepewa majibu manne hapo.
Jaza pengo kwa kuchagua jawabu lifuatalo zaidi.

Mtoto 1 walimu wengi wa kuiga 2. Walimu hawa 3 maisha yake kwa njia tofauti tofauti 4 yeye hupata maarifa mengi zaidi kwa kutazama mienendo ya wakuu wake. Hapo ndipo wahenga waliposema kuwa 5. Kwa njia hii, mtoto husoma maadili kama vile 6 ukarimu, heshima, uvumilivu na upendo. Ni vizuri tuelewe kuwa 7 kizazi cha watoto wetu 8 kuthamini utu, bila shaka watakuwa 9 maishani.

1. A. hutunukiwa	B. huwatunuku	C. hutunukishwa	D. hutunukia
2. A. maisha yake	B. maisha mwake	C. kwa maisha	D. maishani
3. A. humwathiri	B. huyaathiri	C. huiathiri	D. hukuathiri
4. A. kwani	B. lau	C. aghalabu	D. hata kama
5. A. ukibebwa usilenyelevye		B. mwana akibebwa hutazama kisogo cha nina	
	C. mtoto ni kito lakini mzigo mzito	D. elimu maisha si vitabu	
6. A. —	B. :	C. ;	D. ’
7. A. iwapo	B. maadam	C. japo	D. ilhali
8. A. wataweza	B. mtaweza	C. wangeweza	D. kitaweza
9. walegevu	B. werevu	C. waadilifu	D. watulivu

Farida 10 na shule, alifurahi sana na mazingira yake mapya. Kinyume na hali 11, nyumbani, sasa alipata marafiki wengi wa kucheza nao. Alifurahia kucheza mchezo wa kujificha na kutafutana. Mchezo huu unaitwa 12 isitoshe, mwalimu aliwafunza kutamka sauti ghuna kama vile 13. Vilevile, waliongozwa kuyakariri mashairi ya 14 ambayo huwa na mishororo mitano katika kila ubeti. Ni wakati huu ambapo walianza kutambue vipawa 15 maishani.

10. A. ikijiunga	B. alijiunga	C. alivyojiunga	D. alipojiunga
11. A. ilivyokuwa	B. iliokuwa	C. ilipokuwa	D. inakokuwa
12. A. kibafuli	B. jugwe	C. kibomasa	D. kito
13. A. f, sh, ng'	B. i, p, l	C. ch, sh, th	D. b, z, d
14. A. tathlitha	B. tathnia	C. takhmisa	D. tathmina
15. A. waliojaliwa	B. walivyojaliwa	C. walizojaliwa	D. waliyojaliwa

Kuanzia nambari 16 mpaka 30, jibu kila swali kulingana na maagizo ulivopewa.

16. Chagua sentensi iliyo katika hali timilifu.
- Wakulima hawajayaandaa mashamba yao
 - Kiatu hakikushonwa kiliporaruka
 - Magari hayapitii barabara hii
 - Usipoeleza haja yako hutasaidiwa
17. Ni orodha gani iliyo na vifaa vya jikoni pekee?
- Patasu, buli, komeo, sahani
 - Kifumbu, keekee, ufa, kikaango
 - Seredani, chano, ungo, mbuzi
 - Sinia, karo, bisibisi, karai
18. Jawabu lipi linaloonyesha mpangilio wa maneno katika sentensi ifuatayo?
- Nomino, kivumishi, kiunganishi, kivumishi, kielezi, kiwakilishi
 - Nomino, kivumishi, kitenzi, kiunganishi, kihuishi, kiwakilishi
 - Nomino, kivumishi, kihuishi, kiwakilishi, kiunganishi
 - Nomino, kivumishi, kielezi, kuhusishi, kiunganishi, kivumishi
19. Koa ni kipambo cha kuvaliwa shingoni. Koa pia ni
- hali ya kifaa kutokuwa na makali
 - gamba la kobe au tasa
 - mahali penye pindo katika barabara
 - kupendeza kwa chakula au mazungumzo

20. Andika wingi wa sentensi ifuatayo.

- Kigari alichokuletea kilikuwa cha thamani kubwa.
- Magari waliyowaletea yalikuwa ya thamani kubwa
 - Vigari walivyokuletea vilikuwa vya thamani kubwa
 - Vigari mlivyowaletea vilikuwa vya thamani sana
 - Vigari walivyowaletea vilikuwa vya thamani kubwa

21. Jozи gani haijaambatanishwa ipasavyo?

A. Panya	-	Tauni
B. Mbung'o	-	Malale
C. Mbu	-	Waba
D. Konokono	-	Kichocho

22. Kanusha:-

- Palipo na moshi pana moto.
- Pasipo na moshi hapana moto
 - Pasipo na moshi pana moto
 - Pasipo na moshi wala moto
 - Palipo na moshi hakuna moto

23. Furushi kwa matambara sawa na

- korija kwa majani
- jozi kwa noti
- Kicha kwa dania
- bumba kwa kahawa

24. Maana ya nahau kujipalia makaa ni
- A. kujitia wasiwasi
 - B. kujitia hatarini
 - C. kujitia woga
 - D. kujiletea aibu
25. Ni sentensi gani inayoonyesha hali ya kuwezekana kwa jambo
- A. Kitabu hiki kinasomeka
 - B. Duka lake limefungwa
 - C. Mlemavu atasaidiwa kuvuka barabara
 - D. Mwalimu alituandikisha insha
26. Tegua kitendawili kifuatacho.
- Niliunika mpunga wangu nilipoamka haupo.
- A. Jua
 - B. Shayiri
 - C. Nyota
 - D. Ndege
27. Andika ukubwa wa sentensi ifuatayo.
- Kikapu chake kimejaa bidhaa.
- A. Jikapu limejaa bidhaa
 - B. Kapu lake limejaa bidhaa
 - C. Kijikapu chake kimejaa bidhaa
 - D. Jikapu lake mmejaa bidhaa
28. Ndugu wa kike wa baba ni
- A. ami
 - B. halati
 - C. wifi
 - D. shangazi
29. Mtoto huyo amekuwa kihongwe siku hizi.
Sentensi hii imetumia tamathali gani ya usemi?
- A. Nahau
 - B. Sitiari
 - C. Tashbihi
 - D. Kinaya
30. Chagua methali iliyo tofauti na nyaginezo.
- A. Papo kwa papo kamba hukata jiwe
 - B. Kinga na kinga ndipo moja uwakapo
 - C. Tone na tone huwa mchirizi
 - D. Umoja ni nguvu utenganoni udhaifu

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali 31 - 40.

Lawama kuhusu kuzorota kwa mienendo ya watoto zinazidi kusikika kila uchao. Malezi ya wana yanazidi kuporomoka kila uchao. Haipiti siku bila kusikia visa vya kushina moyo kuhusu vitendo vya vijana wetu. Matukio haya yanahusu matumizi ya mihadarati, mapenzi ya kiholela uasherati na lugha inayokiuka kaida za jamii. Hata hivyo ni vyema kuelewa kuwa mambo haya yanaakisi hali ilivyo katika jamii zetu. Kabla ya kuwanyoshea kidole cha lawama ni vyema tujaribu kupiga darubini kuhusu jinsi hali ilivyo katika jamii.

Kwanza, wavyele wenyewe wamekosa **kumkunja kambare angali mbichi**. Tangu mtoto akiwemdogo, anatafutiwa yaya wa kumchungia, kumwosha na kumvisha. Lugha anayoelewa mtoto huwi ni kudekezwa tu. Yaya hawezi kuthubutu kumnyoshea kidole kutokana na hofu ya kumwaga unga. Hata akitomaa kidogo, anapelekwa shulen ambako mambo si tofauti sana. Ikiwa ni shule ya kibinasi huenda udekezaji ule ule ukaendelezwa. Hata wanaothubutu kujaribu **kumkanya** mtoto huyu hufyatndimi zao wanapoonyeshwa kilichomfanya sangara kuchomwa moto.

Kijana huyu akianza kujitambua, hununuliwa simu ya kisasa ili aweze kuwasiliana na vijana wenzake. Halikadhalika, hununuliwa tabuleti, kipakatalishi au tarakilishi iliyounganishwa kwenye wavuti lengo la mzazi ni kuhakikisha kuwa moto wake anaenda na wakati. Katika ulimwengu huu wa undawazi, wale wasio na maarifa ya kidijitali huchukuliwa kuwa mbumbumbu wa kutupwa. Mwanafunzi anayetumia vifaa hivi kutalii mambo mbalimbali huwa arifu wa mambo akilinganishwa na wenzake. Lakini kama tujuavyo, hakuna mchele ukosao ndome. Vyombo hivi vimesheheni uozwa kila nui. Idadi ya vijana waliopoteza mwelekeo kwa kuyaiga yanayopatikana katika vyombo hiv haikadiriki.

Hapo zamani, jukumu la malezi liliwa la jamii. Kiila mwanajamii aliwajibika kuwaelekeze vijana na watoto kwa maneno na matendo. Mtoto alipoonyesha dalili za kupotea njia, alishauriwa na kuongozwa hadi akaingia laini. Alipokosa kutii, alielekezwa kwa wazazi wake au baraza la waze ambapo alipewa adhabu hata akayaacha maasi yake. Siku zile ilikuwa vigumu sana kwa mtu mzima kumpita mtoto anayebwaga matusi au kukiuka haki za wenzake barabani. Siku hizi, mambo haya sibura tena. Ukiwaliza wapitanjia, watasema kuwa wanachelea "kubwekewa" na wazazi wa mtoto huyu.

Mambo wanayoshudhudia watoto katika jamii si ya kupigiwa mifano. Mambo haya ni ya aini nydingi kuanzia ufisadi, uzinzi, vita vya kikabila, migogoro ya kifamilia, ugaidi na mengine meng kama tujuavyo mwana wa ndovu hawi mkovu pia, tunda halianguki mbali sana na mti.

Ili kubadili mienendo katika jamii, kwanza ni vyema tujipige msasa sisi wenyewe. Tuelew dhahiri shahiri kuwa watoto hawa wanatukodolea macho kwa lolote lile tufanyalo. Vile vile tusimgoje hadi watoto wanapofanya vitendo vya aibu ndipo tulalame na kujaribu kuwarekebisha. Vitendo vya ukiukaji wa maadili vinatuathiri sote kwani hata mtego wa panya huingia waliokuwemo na wasiokuwemo. Vijana nao waelewe kwamba majuto ni mjukuu, baadaye huja kinyume Wachuunguze adhari ya kila tendo kabla ya kutuelekeza.

31. Aya ya kwanza inasema kuwa
- A. kila mtu analalamikia hali ya malezi katika jamii
 - B. watoto wanasikika wakilalama kuhusu malezi yao
 - C. hatufai kuwalaumu watoto kwa sababu ya tabia zao
 - D. mienendo ya watoto inaashiria jinsi hali iliyokatika jamii
32. Visa vinavyoripotiwa vimetajwa kuwa ni vya
- A. kukamaisha
 - B. kushangaza
 - C. kuzindua
 - D. kushurutisha
33. "Wamekosa kumkunja kambare angali mbichi" ni sawa
- A. kukosa kurekebisha makosa yakifanyika
 - B. kukawia kuyatambua makosa ya watoto
 - C. kuchelewa kumwadilisha mtoto maishani
 - D. kutojua madhara ya kupuuza matatizo
34. Si kweli kusema kwamba
- A. kuhofia matokeo huweza kufanya watu wasichukue hatua
 - B. yaya hatambui kuwa anayofanya mtoto hayafai
 - C. baadhi ya walezi wamekosa kuwajibika ipasavyo
 - D. wazazi wengine kuwaadhibu wale wanaowarekebisha wanao
35. Kulingana na aya ya tatu
- A. mtu asiye na ujuzi wa kidijitali ni mpumbavu
 - B. kitu chenyeye manufaa kikitumika vibaya huweza kuathiri
 - C. vijana wote walioharibika wameathiriwa na vyombo vya kidijitali
 - D. hatufai kuwapa vijana vyombo vya kiteknolojia
36. Malezi ya zamani yalifaa kuwa sababu
- A. watoto walilelewa kwa ushirikiano
 - B. vijana hawakukabiliwa na vishawishi
 - C. maovu hayakushuhudiwa katika jamii
 - D. wazazi hawakuwa na shughuli nyingi
37. Mtu mzima kumpita mtoto anayebwaga matusi ni jishara ya
- A. kutowajibika katika malezi
 - B. kutojua umuhimu wa malezi
 - C. kutimizia wajibu katika malezi
 - D. kuwaogopa watoto potovu
38. Msimamo wa mwandishi wa makala haya ni kuwa
- A. ni vigumu kuwa na hulka njema katika jamii yenye maovu
 - B. kupigiwa mfano wa maovu humfanya mtu apuuze malezi
 - C. Kubweka kwa wazazi hufanya wengi wasijue watoto wanavyolelewa
 - D. kukosa vielelezo vifaanyo huchangia kupotoka kwa mtoto
39. Watoto wameshauriwa kuwa
- A. wayaige baadhi tu ya mambo katika jamii zao
 - B. waishi kulingana na vile wanavyoonyeshwa na wakuu wao
 - C. matendo yao ya sasa yanaweza kuwaathiri baadaye
 - D. wachunguze athari za matendo ya wenzao
40. Zote hizi ni njia za kuimarisha mienendo ya jamii isipokuwa
- A. kutambua namna watoto wa zamani walivyolelewa
 - B. kuyaadhibu matendo yanayokiuka kaida za jamii
 - C. kúwaelekeza vijana kuititia kwa maneno au matendo
 - D. kutambua na kuzingatia umuhimu wa malezi mema

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali 41 - 50.

Nilipokuwa mdogo kiasi, nilisadiki kwamba nilikuwa na haki ya kupata chochote nilichotaka kutoka kwa wavyele wangu kwa mfano, chakula kilipoandikwa mezani, hasa mchuzi wa nyama au mayai, ningebugia chagu wanguwangu na kumtazama mama kwa macho ya huruma. Hapo basi angetwaa, chinyango kutoka kwenye mgao wake na kutia kwenye bakuli langu. Nami ningefurahia nyongeza hii bila kujali kwamba yeze pia alilihitaji kukabiliana na njaa yake. Baba alijaribu kuumasihi dhidi ya kupuuza hisia za wengine bali nilitia usaha yake kwenye pakacha bovu.

Katika mwaka wangu wa sita shulen, nilitamani sana kupata baiskeli yangu. Nilikuwa, nimejifunza kucharaza baiskeli kupitia kwa watoto wa majirani. Hata hivyo, msaada huu kila mara ungeandamana na masharti fulani. Vijana wale walitaka niwapigie deki vyombo vyao, kuwapiga viatu rangi au kuwafanya kazi zao za ziada ndiposa waniazime baiskeli zao. Wapo hata kama walionitaka kuwaitia dadangu "wangungumze" nayo. Ama kweli, waso haya wana mji wao. Hili nilikataa hata kama ningekosa nafasi ya kuufurahia uhondo wa baiskeli zao.

Wakati wa likizo, nilikaa kigwena na dadangu, tukapanga kumshurutisha baba atununulie mahitaji yetu. Dada alihitaji randa jipyaa na viatu vya kuvalia akihudhuria sherehe ya kuzaliwa kwa msena wake. Nami niling'ang'ania kukutu kwamba nilihitaji baiskeli hata kama si mpya. Hakika ukikosa la mama hata la mbua huamwa. Baba alipofika hatukumpokea kwa bashasha jinsi ilivyokuwa ada yetu. Badala yake, tulijitia kufanya kazi zetu za shulen. Baada ya mada alituita sebuleni, akatutazama na kutuuliza lililojili. Hapo basi nikaamua kumpasulia mbarika.

Nilimweleza kwamba niliona hakutojali kama mzazi. Wavyele wengine walionyesha mapenzi wana wao kwa kuwanunulia vitu vya anasa kila walipohitaji. Daima yeye alionea visingizio vya kutovunja kila tulipomshtakia hali. Baba aliskiliza kwa makini. Alitueleza kuwa hali haikuwa rahisi. mshahara wake mdogo ndio uliotumika kugharimia matibabu ya babu, kuwalipia karo; kutulisha pamoa mahitaji mengine. Alitukumbusha kuwa hata kule tulikoishi hakukuwa milki yenu. Aliwajibika kulipia "kodi" ya kila mwezi. Hapo tulishikilia msimamo wetu. Nikamweleza kimasomaso kwamba yeye hakutupenda.

"Oooh!" Alisema baba na kunyamaza. Hatimaye alitueleza tujiandae ilituamkie mjini siku iliyofuata akatuhimizie mahitaji yetu. Nilifurahi apeo wa furaha. Nikaelewa, ama tuseme nikafikiri maneno yangu yamengusa baba mshina. Kumbe maneno yanaweza hata kulivunja jabali likawa changarawe.

Tulipata mahitaji yetu kama tulivyoahidiwa. Tatizo likajiri wakati wa kufungua shule. Tulijiandaa kwenda shule laloni baba aliamka na kwenda zake kazini. Tulihitajika kurudi na karo ya muhula huo. Ilitubidi tuvve sare kungojea. Hali iliendelea hivyo kwa majuma mawili mtawalia. Nilimwenda baba lakini akanieleza kwamba akiba yake iliyonuiwa kutalipia karo ilitumika kuthibitisha mapenzi yake kwetu. Hapo tuliona haya tukatazamana na dada na kuangusha nyuso zetu.

Tulimwomba baba msamaha. Yakini yakinifu, nilikuwa nimelipata funzo langu. Nilimweleza baba kuwa iwapo tungepata mnunuzi wa baiskeli ile, nilikuwa radhi kuikosa ahuradi nirejeshwe shulen. Dada hakuwa na la kusema ila kudondokwa na machozi. Baba alitushika mabega na kusema, "masijali wanangu, ndovu halemewi na mkonga wake. Kesho nitaenda benkini nitafute mkopo wa kuwarejesha shulen." Maneno ya baba yaliyafufua matumaini yetu. Tulimshukuru na kumwomba msamaha kwa mara nyingine.

41. Chagua jibu lisilo sahihi
- Mwandishi alizoea kupewa kila alichotamani
 - Mzazi anaweza kujihimi ili kutimiza mahitaji wa mwanawewe
 - Baba alijaribu kurekebisha mienendo ya msimulizi
 - Msimulizi hakuzingatia maslahi ya wengine
42. **Maneno nilitia nasaha yake kwenye pakacha, bovu yanaonyesha kuwa msimulizi**
- hakusikia ushauri wa mzazi wake
 - hakuujua umuhimu wa baba yake
 - hakuzingatia nyaadhi alizopewa
 - hakupuuza ushauri wa mzazi wake
43. Mwandishi alijifunzaje kuendesha baiskeli?
- Alisaidiwa na mnuna wake
 - Alitumia baiskeli za watoto wa majirani
 - Alinunuliwa baiskeli na wavyele wake
 - Alitazama wenzake walivyojiendesha
44. Kulingana na aya ya pili
- mwandishi alikuwa tayari kufanya lolote alimradi upate nafasi ya kuendesha baiskeli
 - mwandishi hakufurahia kupoana watu wakizungumza na dada yake
 - kufanya shughuli ndogondogo kumlipa mwandizi pesa alizohitaji ili kuendesha baiskeli
 - mwandishi ana msimamo imara kwani alikuwa tayari kukosa raha yake ili amlinde dadaye
45. Ni wazi kuwa watoto wa majirani
- ni wazushi
 - ni matajiri
 - wana ubinafsi
 - walipata kila kitu
46. Kwa nini msimulizi na dada yake hawakumpokea baba vizuri?
- Walitaka kudhihirisha kero lao
 - Walikuwa wametingwa na shughuli za masomo
 - Walikuwa wakiendelea na mipango yao alipowasili
 - Waliamua kutozungumza na baba yao
47. Baba wa msimulizi
- hakuzingatia maslahi ya wanawewe
 - hakuwa na kipato kama majirani zake
 - alikuwa na majukumu mengi kama mzazi
 - alitumia visingizio ili asiwakimu wanawewe
48. Msimulizi aliposhtakia hali yake kwa baba
- ndipo baba alipogundua udhaifu wa malezi yake
 - baba aligundua kuwa hakuwapenda wanawewe
 - baba alisikitishwa na maneno aliyojasikia
 - ndipo alipogundua jinsi baba yake alivyowaperida
49. Ni dhahiri katika kifungu hiki kwamba
- baba hataki watoto wake wasome
 - msimulizi na dadaye wanazijua haki zao
 - ni jukumu la mzazi kumpa mtoto vitu vya anasa
 - baba aliamua kuwarekebisha wanawewe
50. Maneno ya baba yaliyafufua matumaini yetu ndio kusema
- awali mwandishi na dadaye hawakuwa na hamu ya kurejeshwa shulenii
 - msimulizi anagundua kuwa baiskeli yake ikiuzwa atarudi shulenii
 - awali mwandishi na dadaye walikuwa wamepoteza matumaini ya kurudi shulenii
 - baba anabadili msimamo wake wa kutolipa karo ya kuwarejesha shulenii